

KESKHARIDUSE PUUDUSED

ÜLIKOOI SILMIS

Juba üle kahe kuu on üldrahvaliku arutluse objektiks olnud NLKP Kesk-komitee projekt «Üldharidus- ja kutsekooli reformi põhi-suunad». Ka TRÜ rektoraati laekus arvamusi-ettepanekuid kõigist teaduskondadest ja allüksustest. Ettepanekute arvukus annab tunnistust suurest huvist ja võimalik, et ka murest üldhariduskooli hetkeseisu ja tuleviku pärast. **Paljudes ettepanekutes on rõhutatud, et tarvis on suurendada teadmiste ja oskuste hindamise, samuti õpetajate ja koolide töö hindamise objektiivsust.** Sellega seoses soovitatakse lõpetada kõigi õppeasutuste hindamine nende andmete alusel, mida nad ise esitavad. See käib õpiedukuse protsendi, keskmise õpiedukuse jt selliste näitajate kohta. Põhimõtteline, kuid raskesti realiseeritav võimalus on ettevalmistuse kvaliteedi hindamine ettevõtetes ja õppeasutustes, kuhu noored siirduvad pärast üldhariduskooli lõpetamist. Teine, märksa kergemini realiseeritav võimalus on koostada **kõigis ainetes üleliiduliselt ühtsed teadmiste ja oskuste kontrollimise vahendid.** See võimaldaks saada objektiivsema pildi ka erinevate liiduvabariikide haridustöö kohta. Praeguste näitajate järgi on Eesti kuulunud rea aastate vältel tagumiste hulka. Eriti oluline on õpilasteadmiste hindamise objektiivsuse kõrgkoolide seisukohast, kus üks vastuvõtu kriteeriume on lõputunnistuse keskmine hinne. Projekti juhitakse tähelepanu vajadusele läbi vaadata kõrgkoolidesse vastuvõtu eeskirjad, eriti aga kaaluda lõputunnistuse keskmise hinne arvestamise otstarbekust. TRÜ õppejõudude arvamused erinevad. Arstiteaduskonnast laekunud ettepanekute järgi ei peaks lõputunnistust arvesse võtma. Ajaloo- ja filoloogiateaduskonna õppejõud aga pooldavad senise tava säilitamist põhjendusega, et see arendab kohusetunnet ja tõsisist töösse suhtumist keskkoolis.

Siinjuures on ehk huvitav meenutada mõningaid varasemaid uurimusi. Aastaid tagasi, kui lõputunnistuse keskmist sisseastumisel ei arvestatud, ennustasid tema hindend õpiedukust kõrgkooli paljudel erialadel täpselt kui sisseastumiseksamite hindend. Ka kõrgharidusega spetsialistide kutseefektiivsust käsitlevatest uuringutest selgus, et keskkooli keskmise hinne on parem prognoosija kui kõrgkooli sisseastumiseksamite hindend või õpiedukuse näitajad kõrgkoolis. On aga täiesti võimalik, et olukorras, kus ta oluliselt mõjutab kõrgkooli komplekteerimist, tema ennustuseväärtus väheneb. Üks põhjusi võib olla, et ta ei kajasta enam nii objektiivselt õpilaste teadmisi. Teiseks võib praegu, eksperimentidiga vastuvõtul, lõputunnistuse keskmine hinne näidata rohkem töökust ja püüdlikkust kui võimekust.

Õelduga seondub õpilaste vastutuse teema. Nähtavasti võib nõustuda õigus-teaduskonna õppejõudude seisukohaga, et tuleb välja juurida arusaam, nagu vastutaksid laste kasvatamise eest ainult kool ja ühiskondlikud organisatsioonid. Loomulikult kannab vastutust perekond, aga **ennekõike tuleb nõuda täit vastutust õpilastelt endalt.** Laps peab ise tajuma oma halvast teost või tegemata jäetud ülesandest tulenevat tagajärgede koormat. Ta peab varakult õppima nägema seost

Koolireform

oma tegevuse ja sellest tulenevate tagajärgede vahel, vastasel juhul teeme talle lihtsalt karuteene. Mentaliteet «Tegin mina, vastutavad teised» kandub koolist edasi, kujuneb üleüldiseks ja väga kahjulikuks elufilosoofiaks kogu ühiskonna arengu seisukohalt. See on väga lai probleem, millel on palju konkreetseid avaldusi. Üks neist on kurikuulus protsentomaania. Aastate jooksul on analüüsitud ja näidatud selle kahjulikkude mõju nii hariduselu kui õpilaste kasvatamise seisukohast. Kool ei tohi harjutada puru silma ajama. On siiski üsna müstiline, et protsentomaanial ei leidu ühtki avalikkude poolehoidjat ja ometi ei kao see päevakorrast.

Tuleb endale selgesti tunnistada, et inimese areng ei sõltu ainult kasvatusel, veel vähem konkreetsest õpetajast. See ei ole õeldud selleks, et õpetaja võiks end rahulikult tunda, kui tema õpilased halvasti edasi jõuavad, kuigi selline oht on reaalne. Kuid sama kahjulik on esitada õpetajale ebareaal-seid nõudmisi. Et neid paremida ja end mõttetutest sekedustest päästa, on õpetaja sunnitud tihti konflikt minema oma südametunnistusega.

Mitmetest ülikooli allasufustest tuli ettepanek taastada koolis viiepalliline hindamisüsteem. Kas või selleks, et anda õpilasele täpset teavet tema edasijõudmise kohta. Eesmärk on, et õpilane midagi omandaks, mitte et ta võltpaberitega klassist klassi liiguks. Kui õpilane hakkama ei saa, tuleks ta paigutada tasandusklassi või panna puudulik välja, viia puudulikkude klassist klassi või midagi muud. **Ühe või kahe kolmeks nimetamine on kõige halvem lahendus.** Klassi või ka kooli kahe-mehega lõpetamine mõnes aines mõjuks õpilasele hoopis kasvatavamalt, sunniks teda varakult mõtlema oma tuleviku üle, kujundaks adekvaatse eneseteadvuse, säästaks õpetaja südametunnistust, lihtsustaks kutseorientatsiooni ja võimalik, et parandaks ka õpetajakutse prestiiži. See muudaks õppimise tõsiseks tööks ja soodustaks seega ka töökasvatust...

Elnevaga on omakorda otseselt seotud programmide ülekoormatus. Mitmete hinnangute järgi peetakse õpilaste ülekoormatuse põhilisteks allikateks matemaatika, füüsika ja bioloogia programme. See raskendab aga omandamist püsikindlaid teadmisi ka teistes ainetes. Ja kas me kokkuvõttes ei püüa saavutada saavutamatu? Hinnetega näitame, et õpilaste ette püstitatud eesmärgid on saavutatud, teisel räägime, et nad seda ei ole. Võimaluse sellisteks segadusteks annab ka täpsete õpetamise eesmärkide puudumine. Filoloogiateaduskonna õppejõud teevad ettepaneku täpsustada koolis omandatava õppematerjali maht. Õpetajatel ja ka õppijatel peaks olema selge arusaamine aine õpetamise lõpp-nõuetest, mida ja mil määral peaksid õpilased ainet teadma.

Õppeprogrammide üldiseks puuduseks peetakse seda, et nad ei arenda iseseisvat mõtlemist. Oigem oleks siduda see vahest siiski õppekirjandusega (õpikud, töövihikud), viimastest sõltub vahetult, kuidas üht või teist ainelõiku käsitletakse, milliste ülesannete

lahendamist õpilastelt nõutakse. Nii või teisiti võib täheldada liigset faktide ja mõistete õpetamist, mis järgneva omandamise käigus leiavad vähe kasutamist või mida ei kasutata üldse. See aga tingib paratamatu unustamise. Liialt arendatakse praegu õpilaste mälu, vähe jääb aega mõtlemisülesannete lahendamiseks. On selge, et ilma teadmisteta ei saa omandada mõtlemist, kuid samavõrd õige on, et iseseisev (loov) mõtlemine ei arene vastavate ülesannete lahendamiseta.

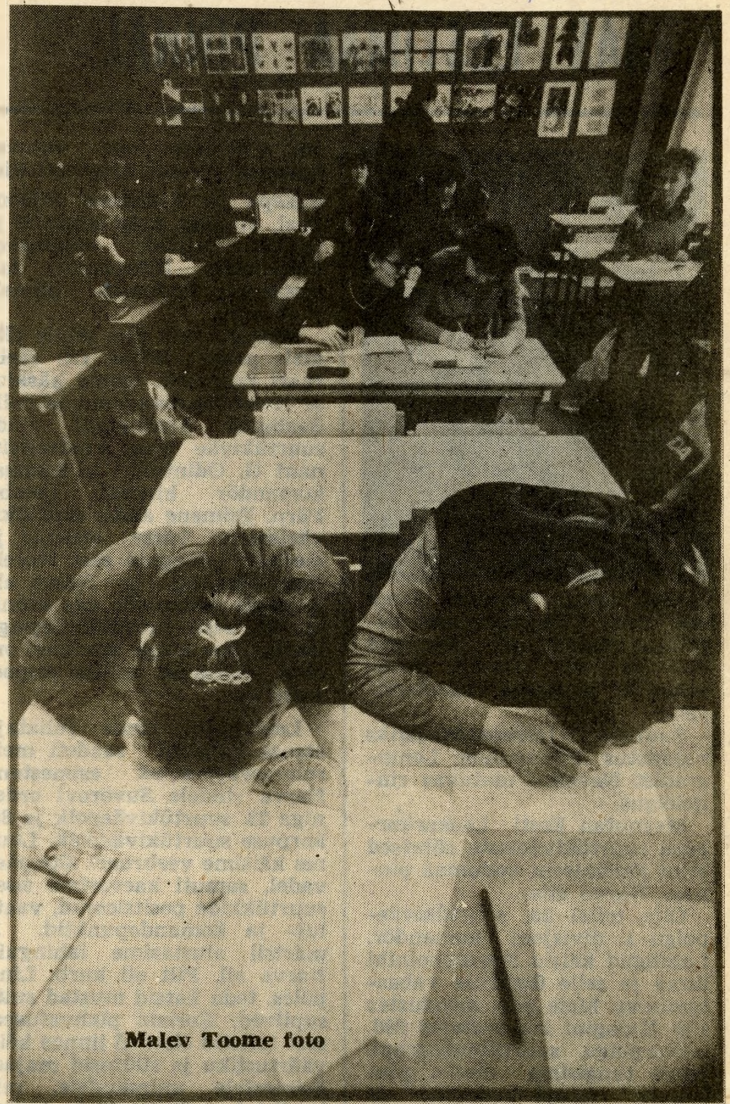
Kuigi õppeprogrammid on väga koormatud, leiavad paljud ülikooli õppejõud, et üldharidusliku keskkooli kursus ei sisalda üldse või sisaldab ebapiisavalt selliseid olulisi distsipliine, nagu keskkonnakaitse, perekonnaõpetus, psühholoogia, biokeemia alused.

Hariduse sisu käsitlesid ettepanekud seoses õppekirjanduse koostamise ja väljaandmisega. Kõigepealt on soovitatud luua eriorgan selle töö paindlikumaks juhtimiseks ja koordineerimiseks. Mis puudutab õppekirjanduse koostamist, siis lisaks kogunud õpetajate senisest märksa ulatuslikumale kaasahaaramisele võiks laialdaselt praktiseerida õppekirjanduse koostamise võistlusi ja ka paralleelõpikute kasutamist. Ebamõistlikuks peetakse uute õpikute tunnustamist enne nende massilist kasutamist koolides. Enne katseõpikute trükkimist on vajalik nende teaduslik ekspertiis, lähtudes jõukohasuse kriteeriumidest, sealhulgas keele, väljenduse selgus. Selles on viimastel aastatel tehtud suure praktilise väärtusega uurimusi. Põhjendatud ja läbikontrollitud kriteeriumide süsteem on esitatud näiteks dots. Jaan Miku doktoritöös. Ülikooli õppejõudude soov on, et õpikud ja õppevahendid kajastaksid rohkem ka liiduvabariikide eripära ja et kõrvuti üleliiduliste tõlkeõpikutele oleks senisest rohkem käibel liiduvabariikide autorite koostatud originaalõpikuid.

Heakskiitvat vastukaja leidis vene keele vaba valdamise nõue. On ju üldiselt teada, et meie vabariigi keskkoolilõpetanute vene keele oskus on tihti üsna kesine. Paljudel TRÜ üliõpilastel on raske lugeda venekeelset õppe- ja teaduskirjandust, rääkimata olulistest kõnekeele puudujääkidest. Üldse, näib, et üldhariduskooli vene keele õpetamisel ei ole piisavalt tähelepanu pööratud praktilise kõnekeele arendamisele. Filoloogiateaduskonna õppejõud on seisukohal, et vene keele õpetamises tuleks suurendada õpetuse kommunikatiivset suunatust ja viia õppeplaansse vestlustunnid.

Rööbiti eelõelduga on enamikus arvamustes rõhutatud ühe võrkeele enam-vähem vaba valdamise nõuet ja vajadust täiustada võrkeelte õpetamise metoodikat. Kõrgkoolid on sellest eluliselt huvitatud. See võimaldaks üliõpilastel jälgida välismaist teaduskirjandust, parandada üliõpilasteaduse taset.

Üksmeelselt peetakse vajalikuks luua rahvuskeelsetes koolides 12-klassiline keskkool. Et põhjused on üldtuntud, siis me neil ei peatu. Keskkooli struktuuri suhtes jagunesid arvamused kaheks. Osa pidas soovitatavaks ühe klassi lisamist keskmisele, osa vanemale astmele (probleemi põhjallikum käitlus on esitatud dots. F. Eiseni artiklis ajalehes «Sirp ja Vasar»).

Malev Toome foto

Väga põhjalikult vaeti 6-aastaste laste kooliminekut. Muret tuntakse tingimuste loomise üle, eriti maal. Õigusteaduskonna õppejõudude ühine seisukoht on, et 6-aastasi internaatidesse paigutada ei tohiks, samal ajal peab olema eriti hästi korraldatud bussiliiklus. Üksmeelselt peetakse vajalikuks komplekteerida 6-aastaste klassid tunduvalt väiksema õpilaste arvuga kui vanemad klassid. Üleüldse arvatakse otstarbekaks seada madalamad normid just algklassidele ja kõrgemad vanematele. See looks paremad eeldused laste kohanemiseks kooliga, soodustaks õpilaste ja õpetaja suhtlust. Samas on soovitatud rohkem praktiseerida laste-aedkoolide rajamist.

Kuueaastaste koolisaatmises nähakse ohtu laste närvisüsteemile ja samuti õpihuvile. On tehtud ettepanek kaaluda laste koolitee alustamist 6- või 7-aastaselt, sõltuvalt lapse individuaalsetest iseärasustest (vaimsed võimed, kehaline areng, jne.) ja lapsevanemate arvamusest. Arstiteaduskonna õppejõud soovitavad arvestada arstlik-pedagoogilise komisjoni otsust. Kõik see nõuab aga täpsete kooliküpsuse kriteeriumide väljatöötamist.

Täiesti üksmeelselt soovitakse näha keskkooli vanemat astet diferentseerituna. Kõne alla võiks tulla matemaatika-füüsika, keemia-bioloogia ja humanitaarharu. Lisaks õpilaste huvide ja võimete paremale arvestamisele nähakse diferentseerimise häid külgi õpikoormuse normaliseerimises, üldse õpiedukuse tõususe ja õpihuvi ergutamiseks vanemates klassides. Diferentseerimine soodustaks ettevalmistust tulevase eriala omandamiseks, samuti kõrg- ja keskeriõppeasutuste komplekteerimist.

Samas peetakse võimalikuks täiustada fakultatiivainete süsteemi või viia sisse valikainete õpetamine. Fakultatiivainetes nähakse aga ka õpilaste ülekoormamise ohtu.

Üllatavalt palju oli ettepanekuid õpetada poisse ja tüdrukuid alates keskestmest lahus. Kahjuks ei ole see ettepanek leidnud põhjendamist. Aastaid tagasi ilmus meie ajakirjanduses hulk artikleid selle kohta, et meie kool ei arvesta poiste eripära, kasvatatakse kesksuost olevusi, jne. Kahtlemata on kõigel sellel tõetera sees, kuid vaevalt praeguses olukorras, kus ka

poisse hakkaksid õpetama valdavalt naisõpetajad, selle probleemi lahendaks.

Projekti olulisemaid taotlusi on õpetaja prestiiži tõstmine, koolide taasasustamine meesõpetajatega. Ei ole ju saladus, et meil on õpetajapaberitega inimesi palju rohkem kui vajame õpetajaid, ja ometi on tekkinud mure õpetajakohtade täitmise, õpetajate kutsepüsivuse pärast. Üliõpilaste hoiakud õpetajakutse suhtes jäätavad tugevasti soovida. Sellest ka vähene kutsepüsivus. Konkreetne abinõu õpetaja prestiiži tõstmisel on nende palgade tõstmine. On tehtud mitmeid ettepanekuid õpetaja töö tasustamise aluste täpsustamiseks.

Palju on ettepanekuid õpetajate kategooriate sisseviimise kohta, nii nagu seda on tehtud mitmete teiste elukutsete puhul. Soovitatakse tunduvalt suuremat palgalisa teadusliku kraadiga koolimeistritele. Filosoofiakateedri õppejõud on seisukohal, et õpetajate palk peaks vastama antud regiooni tööliste ja teenistujate keskmisele palgale. Selline ettepanek on kahtlemata põhjendatud, kui-võrd kaadri liikumist mõjustab ennekõike palgastruktuur vastavas piirkonnas.

Nähakse suurt reservi huvi-ala- ja spordiringide senisest sшипарасemas organiseerimises kooli enda baasil. Klassi-väliseks kasvatustegevuseks vajab kool aga senisest paremat majanduslikku varustust, kvalifitseeritud pedagoogide ja teiste spetsialistide osavõttu ringide juhendamiseks. Nendele on aga vaja stimuleerivat tasu, mida praegu ei ole. Ja kas ei võiks selleks kasutada rohkem ka lastevanemate rahalist abi?

Mitmeid arvamusi esitati hariduselu juhtimise täiustamiseks. Näiteks soovitus: viia nii kesk-, kõrg- kui ka kutsehariduse juhtimine ühe ministeeriumi alla, et komplekssemalt lahendada meid kõiki puudutavaid probleeme ning ära hoida tulutut üksteise süüdistamist.

Ülikoolis tehtud ettepanekud arutati läbi Eesti NSV Kõrg- ja Keskeriõpetuse Ministeeriumi, vabariigi kõrgkoolide rektorite nõukogu ja teadusnõukogu ühisel istungil veebruari algul. Kokkuvõtte esitati NSV Liidu Kõrg- ja Keskeriõpetuse Ministeeriumile.

PEETER KREITZBERG